

Uluslararası Anadolu-Türk Darüşşifaları ve Sabuncuoğlu Kongresi'nden İzlenimler

Impressions From International Congress of Anatolian-Turk Archaic Hospital and Sabuncuoğlu

Oya ÖGENLER,^a
Rana CAN^a

^aDeontoloji ve Tıp Tarihi AD,
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Adana

Yazışma Adresi/Correspondence:
Oya ÖGENLER
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Deontoloji ve Tıp Tarihi AD, Adana,
TÜRKİYE/TURKEY
oayaogenler@gmail.com

Amasya Darüşşifası'nın Kuruluşunun 700. yılı anısına düzenlenen Uluslararası Anadolu –Türk Darüşşifaları ve Sabuncuoğlu Kongresi 15-18 Ekim 2008 tarihleri arasında Amasya'da gerçekleştirildi. Ev sahipliğini Amasya Valiliği'nin yaptığı kongreye Amasya Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Türk Cerrahi Derneği ve Türk Tıp Tarihi Kurumu destek oldu.

Kongreye yurt dışından ve yurdun değişik yörelerinden gelen 41 bilimsel çalışmacının yanı sıra konuya ilgi duyan 43 kişi de kayıt yaptırdı. Tıp tarihinin multidisipliner yapısından ötürü katılımcıların farklı alanlardan oluşu, tartışmaların zengin içerikli olmasına yol açarak kongreye ayrı bir değer kattı. Kayıtlı katılımcıların dışında zaman zaman öğrenci grupları da izleyici olarak toplantı salonunda yer aldı.

Kongre merkezi olarak, Kurtuluş Savaşı kararının alındığı, Amasya Tamimi'nin imzalandığı bina olma özelliğini taşıyan Saraydüzü Kışlası seçilmişti. Orijinal binanın 1944 yılında heyelan nedeniyle yıkıldığı, halen var olanın 2003 yılında şu an ki yeri olan Selçuklu Köprüsü yanında yeniden aynı mimari özelliklerde inşa edildiği açıklandı.

Kongre programının ilk günü kayıt, açılış kokteyli ve ardından açılış yemeğine ayrıldı. İkinci günün sabah oturumunda kongre düzenleme kurulu başkanı Prof Dr İlter Uzel, Türk Tıp Tarihi Kurumu başkanı Prof Dr Ayşegül Demirhan Erdemir, Amasya Üniversitesi Rektörü Prof Dr Zafer Eren ve Amasya Valisi Celalettin Lekesiz'in açılış konuşmaları yer aldı. Ardından GATA öğretim üyesi Doç Dr Adnan Ataç'ın hazırladığı Amasya'yı tanıtan "Amasya Güzellemesi" adlı dijital gösteri yer aldı. Öğleden sonra kongrenin birinci ve ikinci oturumları gerçekleşti. Kongrenin üçüncü günü sabah üçüncü oturum ve dördüncü oturumlar, öğleden sonra ise beşinci oturum ve posterlerin tartışıldığı altıncı oturum yapıldı. Son olarak kongrenin genel bir değerlendirilmesi yapıldıktan sonra kongrenin bilimsel bölümü sona erdi. 18 Ekim 2008 cumartesi günü de Amasya gezisi düzenlendi.

İlter Uzel ve Ayşegül Demirhan Erdemir oturum başkanlığı yaptığı birinci oturumun ilk konuşmacısı Washington'daki Smithsonian Enstitüsü Ulusal Doğa Tarihi Müzesi'nden Alain Touwaide "Disokorides ve İslam Tıbbına Etkileri" başlıklı sunuşunu Fransızca aktardı. Sunuşunun çevirisini İlter Uzel gerçekleştirdi. Touwaide sunuşunda Disokorides hakkında bilgi verdikten sonra Materica Medica adlı kitabının özelliklerinden, İslam tıbbından ve bunların günümüze etkisinden bahsetti. Touwaide sunuşunda İslam tıbbı yerine "Arab tıbbı" ifadesini kullanmasına rağmen İlter Uzel çeviriyi "İslam tıbbı" olarak yapacağını söyledi ve öyle yaptı. Uzel ayrıca uluslar arası tıp tarihi kongresinde Arap tıbbı olarak tanımlanan tıbbi birikimin İslam tıbbı olarak tanımlanması kararı alındığını, Arap tıbbı tanımlanmasının söz konusu devirlerde yazarların eserlerini Arapça yazmasından dolayı Avrupalılar tarafından yanlış değerlendirme sonucu verildiğini; bu yanlış nedeniyle İslam tıbbına dahil olan Arap tıbbı tanımlaması içinde bazı ülkelerden bilim adamlarının Arap bilim adamı gibi algılandığını belirtti.

Prof Dr Nevzat Tarhan "Modern Tıbbın Anadolu Kökleri" başlıklı sunumunda İbni İsa'yı, Razi'yi, İbni Sina'yı, İbni Rüş'tü antik dönemin ve Ortaçağ Avrupa'sının dört önemli hekimi olarak değerlendirdi. Amerikan Psikiyatri Dergisinde 2006 yılında Sabuncuoğlu'na yer verildiğini belirtti. Tahran, Sabuncuoğlu tarafından tarif edilen malihulya hastalığında kullanılan dağlama yönteminin şimdiki elektro konvülsif tedavi ya da beyindeki düzensiz frekansları düzeltmeye yarayan uygulamalara benzetti. Prof Dr Nil Sarı tartışma bölümünde Sabuncuoğlu'nda bahsedilen bu dağlamanın moksibüsyona benzer bir olay olduğunu yakma işlemi olmadığını, ayrıca Sabuncuoğlunda bahsedilen malihulya hastalığının depresyon değil psikoz olduğunu belirtti. Tarhan ise buradaki tanımların ağır bir depresyona uygun olduğunu ısrar etti.

Oturumun üçüncü konuşmacısı, Merzifonlu olduğunu belirten Prof Dr İbrahim Yıldırım, "Sabuncuoğlu ve Plastik Cerrahi" başlıklı sunuşuna başlamadan önce tarihi eserlerin korunması gerektiğine dikkat çekti. Amasya Darüşşifası'nda ve Amasya'nın değişik tarihi yerlerinde farklı zamanlarda çektiği fotoğrafları karşılaştırmalı olarak gös-

terdi. Tarihi eserlerin nasıl korunduğunu, restorasyon çalışmalarının nasıl yapıldığını, zamanın ve insanın eserler üzerinde bıraktığı izleri bir estetik cerrahi gözüyle aktardı. İbrahim Yıldırım Cerrahiyetül-Haniyye' deki aletlerden insizyonlardan örnekler verdi, plastik cerrahi ile ilgili hastalıkların çizimlerini gerçek vaka resimleriyle karşılaştırdığı sunuşu tıp dışı izleyicilerin başlarını başka tarafa çevirmelerine yol açacak kadar "kanlı-canlı" bir gösteri oldu. Sunum sonrasında Doç Dr Halit Oğuz ve Yıldırım plastik cerrahi ile göz cerrahisi arasındaki sınır çatışmalarını Sabuncuoğlu eserindeki çizimler üzerinden tartıştılar.

Prof Dr Sevgi Şar'ın başkanlığını yaptığı ikinci oturumda Aleppo (Halep) Üniversitesi'nden Prof Dr Abdunasser Kaadan, Prof Dr Esin Kahya ve Nil Sarı konuşmacıydı. Kaadan "İslam Tıbbındaki Eklem Hastalıkları" başlıklı sunuşunda batı tıbbında çoğu eklem hastalıklarının isimlendirilmesinde hata olduğunu belirtti. Kaadan'ın İngilizce konuşmasının Türkçe'ye çevirisini Nil Sarı yaptı. Birçok hastalığın İslam tıbbı zamanında tarif edildiğini ve adının konulduğunu ancak bunları yok sayan batılı bilim adamlarının kendi isimleriyle yeni adlandırmalar yaptığını dikkat çekti.

Esin Kahya "Şerefeddin Sabuncuoğlundaki Göz Hastalıklarının Kısa Bir Değerlendirilmesi" başlıklı sunuşunda Cerrahiyetül-Haniyye kitabındaki göz hastalıkları ile ilgili bölümleri değerlendirdi. Bu arada Sabuncuoğlu kitabı ile onun temel kaynağı olan Zahravi'nin At Tasrif kitabı arasında da karşılaştırma yaptı. Zahravi'nin kitabında yer alan alet çizimlerinin Sabuncuoğlu'nda korunmasının normal olduğunu, Sabuncuoğlu'nun eserine tamamen çeviri denilmesinin uygun olmadığını, Sabuncuoğlu'nun bir hekim-cerrah olduğunu, kendi bilgilerini ve deneyimlerini ekleyerek kitabını oluşturduğunu belirtti. Ayrıca Sabuncuoğlu'nda hasta - hekim ilişkisini gösteren resimlerin cerrahın kullandığı tekniği göstermesi açısından değerli olduğunu, Sabuncuoğlu'nun kitabının sistematik olarak incelenmesi gerektiğini ifade etti.

Nil Sarı "Türk Tarihindeki Sağlık Kurumları" başlıklı sunuşunda günümüzde var olan ve tıp tarihine mal olmuş bulunan sağlık kurumları arasındaki farkları ve benzerlikleri aktardı. Tıpta hiçbir

zaman para kazanmanın birinci amaç olmadığını, hastanelerin para kazanma amacıyla kurulmadığını belirtti. Hastanelerin sürekliliğini sağlayan vakıflar ile günümüzde kurulan vakıflar arasındaki farklardan da bahsetti. Böylelikle tarih çalışmalarında kavramların çağlar arası uğradığı anlam kaymalarının önemini gözler önüne serdi.

Oturum sonundaki tartışmalar sırasında Zahra- vi ve Sabuncuoğlu'nun arasındaki farkların dikkatli çalışmalarla ortaya çıkarılacağından söz edildi, Beyruni'nin "Yeni bir bilgi devin omuzlarına çıkmış cüceye benzer" cümlesi hatırlatıldı. Sabuncuoğlu'nun Cerrahiyetül-Haniyye eserinin iki nüshasındaki resimlerin kendi elinden çıktığı belirtildi.

İkinci günün sabahında Nil Sarı başkanlığında- ki üçüncü oturumda Prof Dr Ayten Altıntaş, "Belgeler Işığında Amasya Darüşşifası" başlıklı sunuşunu çalışmasını sunarken bilimsel heyecanını salona kuvvetle yansıttı. Genel olarak tarihi binalar hakkında söyledikleri izleyiciler arasında bulunan lise öğrencileri de dahil olmak üzere tüm dinleyicilere ve katılımcılara buldukları mekanın değerini hissettirdi. Orijinal kaynaklara dayalı olarak darüşşifanın kuruluşundan ve çalışma koşullarından bahsetti.

Oturumun sonunda Halit Oğuz "15. Yüzyıl Osmanlı Tıbbında Göz Hastalıklarının Tedavisi" başlıklı posterini sözlü olarak da sundu. Böylece izleyiciler aynı konuyu bir bilim tarihçisinin sonra da göz hekiminin bakış açısından izlemem olanağına kavuştu. Oturumun sonunda Trakya Üniversitesi Sultan II. Bayezid Külliyesi Sağlık Müzesi'nin tanıtım filmi izlendi. Film Amasya'ya getiren müze müdürü Enver Şengül tarafından külliyenin Trakya Üniversitesi'ne devrinden sonra müzeye dönüştürüldüğü ve 2004 yılında Avrupa Müze Ödülü aldığı belirtildi.

Dördüncü oturumun başkanı Ayten Altıntaş, konuşmacıları Adnan Ataç ve Dr Musa Alp idi. Ataç "Osmanlı döneminde Amasya'da Yetişen Bazı Önemli Hekimler" başlıklı sunuşunu gerçekleştirdi. Sunuş başlığı "Semerkandi'nin Akra- badin Eseri'nin Değerlendirilmesi" olan Musa Alp'in çalışmasında yazmalara geniş yer vermesi, özellikle bunların ilk ve son varaklarına demostre etmesi dikkat çekiciydi.

Öğleden sonra Esin Kâhya'nın başkanlığını yaptığı beşinci oturumda ilk konuşmacı Wellcome

Kütüphanesi'nden Dr Nikolaj Serikoff "Wellcome Kütüphanesi Şark-İslam Eserleri" başlıklı Nil Sarı tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilen konuşmasını yaptı. Tartışma sırasında kütüphanelerindeki eserlerinin kaynakları sorulduğunda sanılanın aksine legal açık artırmalardan satın aldıklarını belirtti. İkinci konuşmacı Prof Dr Yücel Tanyeri Şerefeddin Sabuncuoğlu'nda Kulak Burun Boğaz Hastalıkları" başlıklı konuşmasında eserde yer alan kulak burun boğaz hastalıkları ile ilgili bilgilerin günümüz tıbbının bakış açısıyla değerlendirdi. Sabuncuoğlu'nda anlatılanların özellikle tanı bilgilerinin günümüzdekilerle uyumuna dikkat çekti.

Azerbaycan Bilimler Akademisi'nden Prof Dr Ferid Alakbarlı "Azerbaycan'nın Tebriz Darüşşifası (13.-14. yüzyıllar)" başlıklı sunuşunu Azeri Türkçesi ile yaparak Azerbaycan'daki kütüphanelerin yazma eserler bakımından zenginliğine dikkat çekti. Genel olarak 13-14. yüzyıllarda var olan sağlık kurumlarından özel olarak Tebriz Darüşşifası'ndan kısaca söz etti.

Başkanlığını İlter Uzel'in ve Adnan Ataç'ın yaptığı son oturum poster tartışmalarına ayrılmıştı. 14 posterin ele alındığı oturum zengin içerikleriyle ve çarpıcı görsellikleriyle dikkate değerdi. Bilimsel programın başarısı Çukurova Üniversitesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyeleri İlter Uzel, Funda Kadioğlu ve Selim Kadioğlu'nun çalışmalarıyla gerçekleşti. Bunun yanında bu yazıda ayrıntılı olarak verilmemiş olan kongre sosyal programı ise katılımcıların yerel tarihi ve mutfağı yakından tanımasını sağladı. Amasya valiliğinin düşünceli ev sahipliği herkesi fevkalade memnun etti. Toplantıya kişisel ilgisini eksik etmeyen Amasya Valisi Celalettin Lekesiz tüm katılımcıların gönlünde müstesna bir yer kazandı. Amasya konukseverliğinin en güzel örneğini veren sosyal komitenin tüm çalışanları özellikle İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nden Ahmet Kaya ve Dildar Çetin tüm katılımcılarla tek tek ilgilendiler.

Dağların yeşille mükemmel uyumunun, Amasyalı katılımcıların güler yüzülüğünün, yemeklerin nefisliğinin ve nihayet tarih ile tıbbın başarıyla harmanlanmasının uyandırdığı güzel izlenimlerle katılımcılar ancak yöneticilik stajı için Amasya'ya gönderilen şehzadelerin yaşamış olduğu bir mutluluğu tadarak evlerine döndüler.